

УДК 711.1

Н.І. Каблак, Й.М. Голик

Ужгородський національний університет

nataliya.kablak@gmail.com, g.jolana@ukr.net

ПЕРСПЕКТИВА ПОБУДОВИ РОЗУМНИХ ТА КРЕАТИВНИХ МІСТ В УКРАЇНІ

У даній статті проаналізовано коло проблем, які пов'язані із новими викликами функціонування міст та виявлено нові тенденції у їх розвитку.

Ключові слова: "зелене місто" (green city), "розумне місто" (smart city), "креативне місто" (creative city)

Постановка проблеми. Місто сприймається як простір можливостей і проблем одночасно. Це територія, де присутні різноманітні досягнення цивілізації, де народжуються нові ідеї та нові ідентичності. Водночас, це простір, де концентруються екологічні проблеми, соціальні негаразди, бідність. У постіндустріальному суспільстві посилюється значимість якості життя, соціальної стабільності та захищеності населення, екологічної безпеки проживання в містах.

З іншого боку, зростає увага до якості освіти та кваліфікації мешканців міст, науково-технічного потенціалу міст, інноваційності їхнього розвитку, оновлення міської інфраструктури з використанням найсучасніших технологій. Все це відбувається в контексті тісної співпраці державних, бізнесових структур та громадськості.

При цьому стратегія сучасного розвитку міст ґрунтується на збереженні їх культурної ідентичності, автентичності та індивідуальних особливостей. Такі ідеї втілюються в концепціях розумних міст, як реакція на виклики виснаження ресурсів, зміни людського потенціалу та забруднення навколишнього середовища. Виникає необхідність розгляду зміни парадигми розвитку міст, сутності концепцій розумних міст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основним ініціатором перебудови звичайних міст у «розумні міста» виступає Європейський Союз. У 2009 році Європейським Союзом було затверджено Промислову ініціативу щодо «розумних міст та спільнот» (Smart Cities and Communities Industrial Initiative), яка

набрала чинності 21 червня 2011 року. Це перша ініціатива ЄС у сфері розбудови «розумних міст». 10 липня 2012 року розпочалася співпраця країн-членів Європейського Союзу у рамках Європейського інноваційного партнерства щодо «розумних міст та спільнот» (the European Innovation Partnership for Smart Cities and Communities), в основі якого лежали принципи Промислової ініціативи ЄС у поєднанні із розвитком інформаційнокомунікаційних технологій. Пакет енергоефективних та екологічних стандартів для транспортних засобів (Clean power for transport package) було затверджено 21 січня 2013 року. Створення «розумних міст» – довгий та складний процес, який залежить не лише від існуючого потенціалу та головних цілей країни, а й у значній мірі від державної політики та регулювання. Адже трансформація звичайних міст у більш ефективні та екологічно безпечні, які функціонують за допомогою всеохоплюючих інформаційнокомунікаційних технологій, потребує великих капітальних вкладень. Задля задоволення інвестиційних потреб та усунення бар'єрів і проблем у даній сфері, уряди країн-членів ЄС затверджують спеціальні традиційні схеми надання грантів, технічної підтримки, та інші фінансові інструменти [1].

Виклад основного матеріалу. Сучасна стратегія розвитку міст передбачає відмову від розвитку індустріального міста на користь «нового» міста. Концепція нового урбанізму (New Urbanism) використовує людиноорієнтований підхід до планування міст, який на протилежність централізованому

плануванню передбачає нежорстке зонування території та залучення громадськості до планування міського розвитку [2]. Новий урбанізм має на меті створення насиченого комунікаціями, саморегульованого міського середовища, яке відповідає інтересам жителів. Слід відмітити, що ознаками індустріального міста є ресурсоспоживання, вуглецева енергетика, традиційна індустрія, централізовані інфраструктурні мережі, жорстке функціональне зонування території, наявність житлової зони, місць праці та місць відпочинку і спілкування. На відміну від індустріальних, нові обличчя міст України повинні характеризуватися такими ознаками: ресурсовиробництво, поствуглецева енергетика, постіндустріальна економіка, креативна та інноваційна економіка, розумні інфраструктурні мережі, smart-споживання, гнучка функціональна організація простору, вертикальне зонування, що передбачає поєднання промислової, житлової та комерційної зон, наявність житлової зони, місць праці та публічних просторів, створення креативних кварталів. Передбачається поява та впровадження концепції "третього місця", тобто "першим місцем" є житло, "другим" – місця прикладання праці, а "третє місце" – це територія, де поєднуються місця відпочинку, місця спілкування та місця роботи. Власне концепція "третього місця" стоїть на позиціях відмови від чіткого функціонального зонування "житло-офіс-підприємство", тобто відмови від щоденного переміщення жителів міст від місця проживання до місця роботи. На противагу цьому пропонується створення змішаних просторів, де поєднуються житло, офіси, відпочинок, розваги, торгівля тощо. Ключовими критеріями створення нових міст можна вважати безпечне середовище життєдіяльності, якість життя населення, екологічну безпеку, конкуренцію талановитих та креативних.

Конкурентоздатність міста залежить від бачення його майбутнього – стратегії

розвитку міста і вміння послідовно її реалізувати.

Сучасне розуміння міст як осередків потоків глобальних та локальних взаємодій передбачає, що новітніми трендами міського розвитку є зелені міста, розумні міста, креативні міста, сталі міста.

Ідеї розумних міст є відповіддю на виклики виснаження ресурсів, змін клімату, забруднення навколишнього середовища. Вони виникли, як необхідність вирішення в містах проблем забезпечення питною водою, водопостачання, утилізації сміття та відходів, забруднення повітря, транспортних заторів [3].

Поняття "зеленого міста" (green city) передбачає перехід до використання відновлювальних джерел енергії, енергоефективність у всіх сферах життєдіяльності населення, скорочення автотрафіку в місті, використання екобезпечного транспорту, певну архітектуру, дизайн та облаштування публічних просторів. В своєму розвитку такі міста спираються на зелену економіку. В ідеалі зелені міста – це міста з величезними площами зелених насаджень, чистим повітрям, чистою водою, чистою енергією, високою часткою перероблених відходів, зеленим транспортом та, відповідно, здоровими міськими жителями.

Термін "розумне місто" (smart city) має різні тлумачення, але найчастіше використовується в значенні ефективного високотехнологічного міста. Викликами, які зумовлюють і визначають необхідність реалізації концепції розумного міста, урбаністи вважають: старіння та руйнування інфраструктури, деіндустріалізацію, підвищення прозорості й відкритості влади, вимог до управління містами з урахуванням потреб громадян, відсутність стратегічних підходів до управління містами і, як результат, деградацію міського середовища, нестійкість економіки міс, зниження якості життя міських жителів, суспільний запит на активізацію участі громадян у розв'язанні проблем міст. Концепція розумних міст передбачає такі складові:

розумну економіку (за рахунок впровадження інноваційних технологій в різних галузях і сферах людської діяльності); розумну мобільність (доступність і різноманітність транспортної системи міста); розумних жителів (з високим рівнем кваліфікації, дотримання принципів соціального та етнічного плюралізму, креативність, відкритість мислення, участь у громадському житті); розумний спосіб життя і особисту безпеку; розумне навколишнє середовище; розумне управління (прозоре управління, залучення громадськості до прийняття рішень з метою контролю та оптимізації використання ресурсів і прийняття ефективних управлінських рішень) [2].

Перевагами концепції розумних міст вважаються прозорість адміністрування та управління містом на основі використання інформаційних технологій, розумна інтеграція інформації між міськими департаментами, використання сучасних систем управління даними та запровадження якісної аналітики подій і процесів у місті, використання сучасних технологій для забезпечення безпеки, швидкого реагування на екстрені виклики, своєчасного реагування на проблеми жителів міста, ефективне управління та надання послуг житлово-комунальним господарством, транспортом та іншими об'єктами міської інфраструктури, залучення громадян до участі у прийнятті рішень.

Одним з популярних підходів до міського планування та пошуку способів поліпшення якості життя міських жителів є креативні стратегії розвитку міст, розуміння сутності яких у різних країнах, містах та міжнародних організаціях ґрунтується на використанні різних підходів. В найширшому значенні під креативними розуміють такі стратегії розвитку міста, які використовують певні інноваційні ідеї, творчий підхід до вирішення проблем з акцентом на розвиток мистецтва, культури, збереження історичної спадщини та унікальності міста.

В літературі [4] креативне місто (creative city) – це місто в якому основний

напрямок розвитку зосереджений на потенціалі індустрії культури, щоб місто повинно бути особливим та унікальним. Враховуючи різні підходи до трактування поняття "креативного міста", до основних його ознак можна віднести: наявність креативного класу та розвиток креативної економіки; пріоритетність нематеріальних факторів розвитку; орієнтація на інноваційний розвиток; створення інклюзивних творчих місць; формування креативного міського середовища; збереження культурної спадщини та історичної автентичності міста, його унікальності. Креативні міста розглядаються як такі, що можуть забезпечити високу якість життя населення та можливості для реалізації його творчого потенціалу. Головне завдання в цьому аспекті полягає у залученні, використанні креативного класу та формуванні креативно-міського середовища. Творчі ідеї та проекти, здатність представників креативного класу до креативного мислення та управління фактично формують основу "життєздатності" міста. Обов'язковою умовою функціонування креативного міста є наявність сформованого креативного класу та креативна економіка. Під поняттям "креативного класу" Р. Флоріда розуміє людей, які отримують дохід, займаючись творчістю. На його думку, щоб привабити в місто креативний клас, необхідно стимулювати три "Т": технології, талант та толерантність [5]. Кожна з цих складових окремо характеризує певний рівень розвитку, однак лише при наявності усіх трьох можна приваблювати креативний клас та стимулювати економічний розвиток міста. Для того, щоб функціонувало креативне місто, недостатньо лише концентрації представників креативного класу. Необхідними є реальні результати креативної економіки у вигляді інноваційних розробок, високотехнологічних виробництв тощо.

Слід відмітити, що сучасні концепції розвитку міст не є універсальним рецептом для їх розвитку. Як правило, вони є теоретичною базою для регенерації

окремих невеликих міст, кварталів у містах. Концепції розумних, зелених та креативних міст одночасно можуть бути як стратегіями подолання урбаністичних криз і перетворення міста на комфортний простір життєдіяльності населення, так і супроводжуватися виникненням ряду ризиків розвитку міста. Основою сталого розвитку суспільства є невід'ємні права людини на життя та повноцінний розвиток. Відчуття безпеки в місті нині стає ключовою ознакою комфортного міського простору.

Природно - техногенна безпека, зниження екологічного навантаження, транспортна безпека та звільнення публічних просторів від автомобілів, запобігання загрозам тероризму – все це сприяє наповненню публічних просторів міст людьми та створює відчуття особистої безпеки в місті. Концепція нового урбанізму проголошує міський простір суспільним, загальним і комфортним для всіх. Сформульовано десять принципів “розумного урбанізму” [6]:

– принцип балансу з природою передбачає, що міста, як осередки скупчення людей, виробництв, транспорту, відходів та інших результатів людської життєдіяльності повинні знаходити баланс з природою, а не діяти всупереч природі;

– принцип балансу з традиціями полягає у гармонії з культурно-історичною спадщиною;

– принцип використання доцільних технологій стосовно проблем, що виникають з використанням різноманітних ресурсів, в т.ч. і людських;

– принцип соціальної взаємодії у місцях, створених для особистого дозвілля, проведення вільного часу з друзями, романтичних зустрічей та суспільної активності передбачає, що вони повинні мати спеціальні місця у просторовій системі міста;

– принцип ефективності означає досягнення балансу між споживанням енергії, часу та інших ресурсів і підвищенням комфортності життя, безпеки, універсального доступу, продуктивності;

– принцип людського масштабу означає комфортне проживання особи в місті;

– принцип матриці можливостей передбачає, що місто має бути механізмом для особистісного, соціального та економічного розвитку;

– принцип регіональної інтеграції означає, що місто є лише частиною більшої природної, соціально-економічної та культурної системи (регіону), з якою воно пов'язане ресурсообміном та комунікаціями. Саме тому місто повинне проводити адекватну політику з розвитку приміських зон;

– принцип збалансованого руху у місті є необхідним для пошуку балансу та створення відповідної пріоритетності між пішоходами, велосипедистами, громадським транспортом та автомобільним рухом;

– принцип інституціональної інтегрованості передбачає наявність прозорого, підзвітного та ефективного міського управління за участі громади міста.

Нью-Йорк, Ріо-де-Жанейро, Амстердам, Шанхай, Чикаго – розвиток всіх цих міст об'єднує підхід Smart City. Коли в цьому переліку буде наше рідне місто Ужгород, і чи буде воно взагалі в цьому переліку? Сутність smart city полягає в розумному підході до керування містом та його ресурсами (Рис.1).

Управління в розумному місті відбувається в кооперації всіх, хто в цьому місті живе та працює – це і влада, і комунальні служби, і представники бізнесу, громадяни. Smart city передбачає комфортні умови проживання громадян та спрощені технології користування сервісами, які пропонують міські установи.

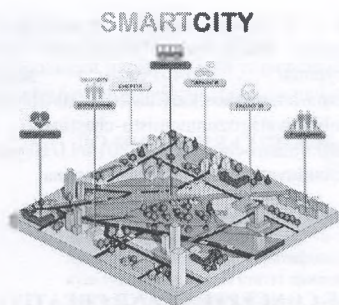

Рис. 1 Модель Smart City

Одним із напрямів розвитку Smart city є забезпечення безпеки громадян. У цій сфері за останній рік в Ужгороді зроблено чимало. Наприклад, йдеться про збільшення території міста, яка буде під відеонаглядом. Будь-хто зможе підключити свою відеокамеру до загальноміської мережі та скерувати її на ту ділянку, яку буде моніторити поліція. Таким чином, мешканці зможуть долучитись до патрулювання і стати частиною громадського формування в своєму районі.

А от, щодо транспортної системи Ужгорода, то вона відстає в розвитку, навіть від тих країн, які є найближчими до України. Система з онлайн спостереженнями громадського транспорту та електронними табло, які сповіщають про рух автобусів, тільки почала частково працювати. Окрім цього, слід відмітити, що в Ужгороді, планується розвиток велоструктури.

Побудова «розумного міста» включає в себе два аспекти – технологія та громадяни. Технології в цьому проекті є всього лиш інструментом для досягнення

успіху, а невід'ємною, первинною частиною є ужгородці та їх взаємодія. Мешканці повинні будувати систематичний діалог із владою та комунальними службами. Звичайні громадяни також можуть бути, і навіть повинні стати, співучасниками розвитку «розумного Ужгорода».

Зміни з перетворення Ужгорода у smart city невідворотні, але наскільки швидко результати по кожному напрямку стануть очевидні – чітко спрогнозувати важко. Проте, можна однозначно сказати, що уже розпочато шлях до Розумнішого міста, оскільки відбувається діалог і кооперація між бізнесом, владою, університетами та громадою.

Висновки. «Розумне місто» – це місто, в якому традиційні системи працюють більш ефективно за рахунок використання інформаційно-комунікаційних технологій. Інформаційно-комунікаційні технології. Це означає запровадження «розумнішої» системи міського транспорту, оновленої системи водопостачання та утилізації відходів, а також створення ефективніших систем опалення та охолодження будинків. При цьому, всі системи між собою мають бути взаємопов'язані та працювати як єдиний злагоджений механізм. До інформаційно-комунікаційних технологій додається людський та соціальний капітал, який відповідає за підвищення безпеки громадських місць та створення зручностей для жителів. Таким чином, концепція «розумного міста» спрямована на надання реальних переваг для життя населення та функціонування бізнесу відповідно до принципів сталого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Офіційний сайт Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://europa.eu>.
2. К. Мезенцева, Я. Олійника, Н. Мезенцева - Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін: монографія // Київ: Фенікс /2017.- 438 с.
3. Smart Cities Stakeholder Platform / Financing models for smart cities // European Commission. – November 2013. – 33 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eu-smartcities.eu/sites/all/>.pdf

4. Ч. Лэндри. - Креативный город. //Москва, Издательский дом "Классика XXI"/ 2011.- 399 с.
5. Р.Л.Флорида - Креативный класс: люди, которые меняют будущее.//Москва, Издательский дом "Классика XXI век"/2007.- 421 с.

6. Т. Кайдан - Як побудувати розумне місто. Хмарочос.// Київський міський журнал/ 2014.-Режим доступу: <http://hmarochos.kiev.ua/2014/10/01/yak-pobuduvati-rozumnemisto-chastina-1/>
<http://hmarochos.kiev.ua/2014/11/10/yak-pobuduvati-rozumne-mistochastina>

N. Kablak, Y. Golyk

PERSPECTIVE OF CONSTRUCTION OF CONCEPTUAL AND CREATIVE CITIES IN UKRAINE

This article analyzes a range of problems that are associated with new challenges to the functioning of cities and reveals new trends in their development.

Keywords: "green city", "smart city", "creative city".